

Benda Gyula: A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai III. Szőlőhegyek, falvak.

Fontes Musei Ethnographiae 7.

(A Néprajzi Múzeum forráskiadványai 7) Budapest, 2005. 672 oldal

Benda Gyula pályája sajnálatosan korai halála miatt befejezetlen maradt. Az Osiris Kiadó 2006-ban megjelentetett egy tanulmánykötetet, amely válogatást ad a csonkán maradt életmű így is sokszínű és gazdag állomásairól, az általa kutatott témákból.¹

Az 1980-as évektől érdeklődése egyre inkább a társadalom- és mikrotörténet felé fordult, kezdetben Somogy megye, majd több mint egy évtizeden keresztül haláláig Zala megye lett vizsgálódásának szűkebb területe. A keszthelyi Festetics uradalom és az uradalom középpontjának, Keszthely mezővárosnak a 18–19. századi társadalomtörténetét kutatta. A tanulmányok és a PhD értekezés² mellett, három kötetben megjelentette a keszthelyi uradalom hagyatéki és vagyoni összeírásait.³ A hagyatéki leltárak kutatását még a Néprajzi Múzeum munkatársaként kezdte el, az első kötet 1988-ban látott napvilágot, a második 1995-ben, a harmadik 2005-ben, néhány nappal a halála előtt. Egy tanulmányában kifejtette, hogy miért tartja fontosnak az inventárium-kutatást:

„A paraszti élet kutatója a jobbágyfelszabadítást megelőző korokban elsősorban földesúri vagy megyei források alapján közelítheti meg tárgyát. Írásbeliség hiányában a paraszti gazdálkodást csak az uradalom, az adóztatás feltehetően torzító tükrén keresztül ismerhetjük meg. A hagyatéki összeírások ígéretes lehetőséget kínálnak ahhoz, hogy a paraszti háztartást, gazdaságot egy »semleges« forrás segítségével elemezzük. [...]Lényegében a hagyatéki és vagyonszeírások (összefoglalóan inventáriumok) olyan sajátos forrástípusnak foghatók fel, amelyek legalább részben mentesek lehetnek a feudális társadalom, az uradalom szemléletének torzító hatásától.”⁴

¹ Benda Gyula: *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Budapest, 2006. Pályáját értékelte: Kövér György: Utószó. In: Uo. 547–555.

² Benda Gyula: *Zsellérből polgár – társadalmi változás egy dunántúli kisvárosban. Keszthely társadalma 1740–1849*. PhD-disszertáció. 2002. (A disszertáció a közel jövőben a Zala Megyei Levéltár gondozásában fog megjelenni.)

³ Benda Gyula: *A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai I. Keszthely, 1711–1820*. (Fontes Musei Ethnographiae 1.). Néprajzi Múzeum. Budapest, 1988; Benda Gyula: *A keszthelyi uradalom 1850 előtti hagyatéki és vagyoni összeírásai II. Keszthely, 1821–1849*. (Fontes Musei Ethnographiae 2.). Néprajzi Múzeum. Budapest, 1995.

⁴ Benda Gyula: *Inventárium és paraszti gazdaság a 18–19. században*. In: Benda 2006: 379.

lalkozom, mert a szerző összefoglalja benne mindazokat az ismereteket, amelyek nélkülözhetetlenek a hagyatéki leltárak megértéséhez, használatához és azokon túlmutatva betekintést engednek a Festetics uradalom társadalmi viszonyaiba.

A hagyatéki leltárak 1988-ban megjelent első kötetének bevezetőjében Benda már foglalkozott a jobbágyok és nemesek hagyatéki összeírásainak keletkezésével és a keszthelyi árvaüggyel. A harmadik kötetben a falvak lakosságának hagyatéki ügyeit mutatja be, valamint a nemesi árvaügyek 1790 utáni kezelését és iratanyagát Zala vármegyében. A jobbágyok hagyatéki ügyeinek intézését a Mária Terézia-féle úrbéri rendelet szabályozta először. Előírta, hogy ha az elhunyt jobbágy után maradtak utódok, akkor a vagyont össze kell írni, később a reformkor idején hozott törvények is ezt erősítették meg. A törvények azonban nem rendelkeztek külön az összeírás módjáról, ezért az egyes uradalmak gyakorlatában különbségek is lehetnek. A keszthelyi uradalom igazgatásáról ez ideig nem jelent meg összefoglalás, így Benda az uradalom hagyatéki ügyek intézésével kapcsolatos gyakorlatát az általa feltárt források adataiból levonható következtetések alapján írta le. Megállapítja, hogy a keszthelyi uradalom igazgatási szervezetének kialakításával párhuzamosan szerveződött meg a hagyatéki ügyek kezelése. Ettől kezdve maradtak fenn nagyobb számban összeírások, becslők, árverési jegyzőkönyvek. Benda az iratok alapján az ügymenetet is rekonstruálta. Az inventáriumiak mindig az uradalmi ügyészség parancsából keletkeztek, ezáltal az uradalom az egész ügymenetet a kezében tartotta. Első lépés mindig az volt, hogy a falusi bíró, vagy örökös nélküli jószág esetén bármely feljelentő, értesítette az uradalmi ügyvédet, hogy haláleset történt és szükség van a javak felbecsülésére. Az uradalom ezek után rendelte el az összeírást. A becslők tartalmazták: az örökösök nevét, fellelhetőségét, az ingó- és ingatlan vagyon részletes becslését, az adósságokat és a kinnlevőségeket. Ha a becslő elkészült, az ügyvédi hivatal elrendelte az árverést vagy az örökség felosztásának végrehajtását. Az osztály az örökösök jelenlétében a hivatali ülésen történt. Ha maradt az elhunyt után végrendelet, akkor ezt itt felolvasták. Miután megállapították a hagyatéki jellegét – ősi vagy szerzett vagyon – felosztották a tételeket, az uradalmi igazgatás ezt fogalmazványban rögzítette, majd kiadta az osztálylevelet. Ha az örökösök között viszály támadt, a hagyatéki ügy az ügyvédi hivatal elé került. Ha a felek nem tudtak egymással dűlőre jutni, az örökösödési ügy az úriszék elé került. Az úriszékről a megyei törvényszékre lehetett fellebbezni. A jobbágyoknak nem volt joguk az általuk használt telki földről végrendelkezni, azt az uradalom adta át az örökösnek, jöllehet az uradalom az örökös kijelölését az örökhagyó meghallgatásával végezte. 1836 után változott csak meg a helyzet, a jobbágyot megillette ekkortól a jobbágytelek használati értéke, akár el is adhatta, a telek értéke beszámíthatott a hagyatéki összegébe. Ez az oka annak, hogy az 1836 előtt keletkezett hagyatéki leltárakban a jobbágytelket meg sem említik, csak a házat, a ház tartozékait és a szőlőt becsülik meg. Leltárt készítettek a bútorokról, bizonyos állatokról (ló, szarvasmarha). Meg szokták említeni, ha a gyerekek már korábban megkapták az örökségük egy részét, a lányokat a kiházásítás illette meg. Hagyatéki becslők az apa vagy az anya

halála esetén készültek. Ha az apa (férj) meghalt és az anya (feleség) továbbvitte a gazdaságot, akkor nem került sor hagyatéki tárgyalásra. Ha az özvegy újból férjhez ment, az új házasság megkötésekor írták össze a vagyont. Benda a falusi inventáriumok között alig talált olyat, amely eladósodás miatt keletkezett.

A bevezetőben Benda foglalkozik a nemesi árvaüggyel is. Megállapítja, hogy a vármegyékben már a 18. század első felére kialakult a nemesi árvák esetében az összeírási és árvagyámi gyakorlat. A hagyaték összeírását, a gyám kijelölését, a gyámi elszámolások ellenőrzését a közgyűlési jegyzőkönyvben rögzítették. A 18. század végére, amikor rögzült már a levéltári rend, a hagyatéki összeírások külön levéltári egységet képeztek. Zala megyében Deák Ferenc rendezte az 1821-ig rendezetlen gyámi iratokat. Ezután a gyámi bizottság ülésein készült jegyzőkönyvek sorszama alatt irattározták a gyámi szolgabírák jelentéseit. Ezen iratok között találhatóak a gyámok elszámolásai, az árvákról készült kérdőívek, valamint a részletes hagyatéki összeírás és osztály. Mivel ezekre az iratokra Benda csak az I. és II. kötet megjelenése után bukkant, ezért az innen előkerült inventáriumokat a jelent kötet végén közli.

A bevezető tanulmány második egysége a keszthelyi uradalom falvainak gazdasági és társadalmi viszonyait mutatja be. A Benda által kutatott időszak – és ez a korszaka az itt közölt hagyatéki leltároknak is – a 18–19. század, pontosabban az 1739–40-es évektől kezdődő korszak, amikor a keszthelyi uradalom a Festetics család kezére került. Benda elsősorban Keszthely mezőváros társadalmi viszonyait kutatta, de miután Keszthely egyben a Festetics család uradalmának központja volt, és nem mellékesen egy, az uradalom területét meghaladó piackörzet központja is, vizsgálódásai nem szorítkoztak csak a városra. A közölt hagyatéki leltárak – más források mellett – hozzájárulnak Keszthely és a közvetlen vonzáskörzetébe tartozó települések (falvak, hegyközségek) társadalmi, gazdasági viszonyainak megismeréséhez. Az uradalom társadalmi jellegét Benda a következőképpen összegzi:

„egyrészt a mezővárosi iparosok, gazdák és szőlőművelők, másrészt a falvakban élő jobbágyok, zsellérek, azaz parasztok határozták meg. A falvakban kisszámú iparos is élt, akik többnyire gazdálkodtak is. A 19. század végétől kiépülő uradalmi gazdálkodás az uradalmi tisztek, cselédek csoportját egyre népesebbé tette. Emellett az uradalomhoz tartozó közbirtokossági falvakban (Karmacs, Szentandrás, Vindornyalak, Sármellék) néhány birtokos nemesi család mellett kuriális nemesek is éltek. Rezi községben pedig néhány nemesi család jobbágytelken gazdálkodott.”⁷

Benda bemutatja az uradalom népességét, megidézve mindazokat a rendelkezésre álló forrásokat, amelyek alapján állításait megfogalmazza. Megállapítja, hogy a 18. század végén még a 4000 főt alig haladta meg Keszthely lakóinak a száma, a környező szőlőheggyekkel, praediumokkal együtt. Az uradalomhoz tartozó 12 falu összlakossága 5550 fő körüli lehetett. A 12 faluból 8 falu lakóinak száma 500 fő

⁷ Benda 2005: 31.

alatt volt, 3 faluban 500 és 1000 között éltek, Szántó lakóinak a száma haladta meg egyedül az 1000 főt. A 19. századra jelentősen, 50%-kal megnőtt az uradalom népessége, legdinamikusabban Keszthely mezőváros és a hozzátartozó szőlőhegyek lakóinak a száma emelkedett, a falvakban a növekedés a keszthelyinek a fele volt, az aprófalvak népessége stagnált.

Az uradalom egyik legérdekesebb népességtörténeti folyamata volt a szőlőhegyekbe történő kivándorlás. Ezzel érdemes talán kicsit részletesebben foglalkozni.

Keszthely gazdálkodásában meghatározó szerepe volt a szőlőnek és a bornak. 1700-ban a városhoz tartozó terület kétharmad részén szőlőt termeltek. A keszthelyiek közül sokan művelték a szomszédos szőlőhegyeket. Az 1730. évi összeírás szerint a keszthelyi jószág nagy része szőlőből állt, de az 1832-es összeírás szintén említi a gazdag szőlőhegyeket. Mivel Keszthely határa gabonatermelésre kevésbé volt alkalmas, ezért nem véletlen, hogy a szőlőtermelés meghatározó volt.⁸ A szőlőhegyeken való állandó kint lakás leginkább a Balaton környéki, elsősorban a Keszthely környéki szőlőhegyek benépesülésével kapcsolódott össze. Ennek a kérdésnek a vizsgálatával elsőként Jankó János foglalkozott,⁹ majd több munkát is szentelt a témának Vajkai Aurél¹⁰ és Dornyai Béla.¹¹ Benda Gyula kutatásai a keszthelyi uradalomra vonatkozóan szintén érintették a kérdést.¹²

A Keszthely környéki szőlőhegyek betelepítését a kutatók¹³ a 18. század közepére, végére teszik, de bizonyítható, hogy a szőlőhegyeket már a 17. századtól szórányosan lakták. Ezek a szőlőhegyi települések a hódoltság alatt elpusztult falvak helyén jöttek létre. Benda Gyula szerint a kiköltözés egyik oka volt a katonatartás kötelezettsége Keszthelyen, azaz a beszállásolás terhei alól való menekülés. Másik ok a város és a környező falvak túlnépesedése és ezáltal a mezőgazdasági népesség kiszorulása, majd az 1739-től, a Festeticsek megjelenésével megerősödő földesúri hatalom, ehhez kapcsolódóan az 1810-es évek földesúri házkisajátításai, valamint az 1817-es tűzvész.¹⁴

A 18. század végén valószínűleg felerősödhetett a kivándorlás folyamata, amit a vármegye a Helytartótanács által is megerősített végzésekkel igyekezett visszaszorítani, a városba való visszaköltözésre kényszeríteni. A várost északról és északkeletről körülvevő hegykoszorúban elszórtan feküdt Cserszeg, Tomaj, Gyenes, Diás, Vonyarc és Vashegy. E hegyközségek tehát a Keszthelyről kivándorolt

⁸ Kovacsics József (szerk.): *Zala megye helytörténeti lexikona*. Budapest, 1991, 70–71.

⁹ Jankó János: *A Balaton melléki lakosság néprajza*. Budapest, 1902.

¹⁰ Vajkai Aurél: A hegyközségek kialakulásának kérdése. In: *A magyar nép életmódja*. Budapest, 1999: 178–191.; Vajkai Aurél: Cserszegtomaj (Egy hegyközség élete). In: *A magyar nép életmódja*. Budapest, 1999b, 11–63.

¹¹ Dornyai Béla: A Keszthelyvidéki szőlőhegyek múltjából. *Vasi Szemle* VI. 1939. 4. 210–221. és 1939. 5–6. 301–312.

¹² Benda Gyula: A Keszthely környéki szőlőhegyek építkezése. (19. század első fele). In: Benda 2006: 442–456; Benda 1988; Benda 1995; Benda 2005.

¹³ Benda 1988: XXIV–XXVI; Vajkai 1999a: 182.

¹⁴ Benda 2006: 446.

lakosoknak köszönhetik keletkezésüket, állandó lakossággal való betelepülésük a 18. század második felére tehető. 1846 és 1848 között közigazgatásilag is leváltak a mezővárosról, és három önálló községet alapítottak: Cserszegtomaj, Gyenesdiás, Vonyarcvashegy.

Diás, Tomaj és Vonyarc a 16. század századig még falvak voltak, a hódoltság ideje alatt néptelenedtek el. Az elpusztult falvak szőlőit feltehetően a keszthelyi végvári katonák, és a város lakói művelték. A szőlőt művelő lakosság kezdetben még a városban lakott, de már a 17. század közepétől néhány család kint élt valamelyik szőlőhegyen, és amint írtam már, a 18. század közepétől indul meg nagyobb tömegben való kivándorlásuk.

Először 1773-ban tüntették fel a Zala vármegyei összeírásban a szőlőhegyek lakosait, ekkor még csak 21 adózót írtak össze. Valószínűleg már korábban is kint élhettek, azonban az 1770. évi generalis conscriptióból kimaradtak és az 1771. évi lélekösszeírás sem vette fel őket. A katolikus plébánia anyakönyveibe az 1780-as évektől kezdték bejegyezni születési helyként a szőlőket. Ezek a források bizonyítják, hogy az 1770-es évektől már megkezdődött a kiköltözési folyamat, az állandó szőlőhegyen való lakás.

Benda Gyula a hagyatéki leltárak elemzéséből megállapította, hogy a szőlőhegyen egy jelentős állatállománnyal és szőlővagyonnal bíró csoport élt, amely a 18. század első fele óta bizonyíthatóan Keszthelyen lakó, igásállatokkal rendelkező, szántógazdálkodást folytató családokkal azonosított. Ez a gazdának nevezett társadalmi csoport a 18. század közepétől kezdve veszített gazdasági és társadalmi pozíciójából, ez is hozzájárult ahhoz, az említett okokon túl, hogy sokan a szőlőhegyekbe való kiköltözéssel próbálták maguknak megélhetést biztosítani. A gazdák mellett kint élő szegények nagyobb része is régi keszthelyi család volt, nekik mindig is a szőlőművelés jelentette a pénzkereseti lehetőséget, illetve jelentős volt még az extraneusok száma is. A Keszthelyen élő szőlőbirtokosok egy része iparos, uradalmi alkalmazott, tisztviselő volt. De voltak uradalmi szőlők is és kisebb birtokok nemesek kezén.¹⁵ A szőlők aljában rétek és szántóföldek terültek el, amelyeket napszám és/vagy census fejében az uradalomtól kaptak a keszthelyi lakosok. Emellett a keszthelyiek rendelkeztek kerttel, káposztafölddel és kukoricással. A szőlőhegyen élők sorsát nehezítette a vízhiány. (A szőlőhegyek és a város kapcsolatrendszerére hasonló vonásokat mutat a tanyarendszerével.)

A 18. században a szőlőhegyi épületeket *hajlékoknak* nevezték. Ha konkrétan sorolják fel az épületeket, megjelenik a pince és a prэшáz elnevezés, a szoba és a konyha, valamint az istálló és a pajta, amint az a hagyatéki leltárak szóhasználatából is kiderül. A szőlőhegyi gazdaságok két típusát különbözteti meg Benda a hagyatéki leltárak alapján: az egyik, ahol lakóépület és pince állt, a másik, ahol lakóépület, pince-prэшáz és istálló-pajta. A szőlőhegyeken hidast is összeírtak, ami

¹⁵ Benda 2006: 447.

bizonyítja, hogy sertéstartással is foglalkoztak a kint lakók, de a baromfi is elterjedt volt, csak ezeket az állatokat nem sorolták fel a hagyatéki leltárokbán.¹⁶

Az 1767. évi úrbérrendezés során Keszthely lakóit házas és házatlan zselléreknek írták össze, a házak után 1 forint cenzust és 18 napi robotot adtak, de a robotot pénzben megválthatták.¹⁷ A szőlőhegyek népességével az úrbérrendezés nem foglalkozott, a szőlőhegyen nem voltak úrbéres telkek, lakóit a 18. század második felében keletkezett vármegyei adóösszeírások házatlan zselléreként írták össze. (A szőlőhegyekben épült és a kiköltözéssel lakottá vált épületeket nem tekintették igazi háznak az összeírók, legalábbis úrbéres szempontból, ezért írták össze a szőlőhegyi lakosokat házatlan zselléreként.) A Keszthely környéki szőlőhegyeken az 1830-as évektől már házas zselléreként tartják számon a kint lakókat. Előfordult, hogy az anyakönyvekben megjelölték a foglalkozást, a szőlőhegyen lakókat vinicolának, azaz olyan szőlőművelőnek nevezik, aki a szőlőből él, szemben a rucicolával, aki igásállatot is tart.¹⁸

A közölt keszthelyi szőlőhegyeken felvett inventáriumok nagy száma is bizonyítja, hogy az uradalom és a vármegye hiába tiltotta a szőlőhegyen való állandó kint lakást, megállítani nem tudta. A hagyatéki leltárak kiváló adatokat tartalmaznak a szőlőhegyi lakosok vagyoni helyzetéről, tárgyi kultúrájáról, és ezáltal társadalmi státusáról. A hagyatéki leltárak is bizonyítják, hogy a szőlőhegyi lakosok szabadon rendelkeztek szőlőkkel és a szőlőbeli hajlékaikkal, örökíthették vagy eladhatták.

Fontos megemlíteni a keszthelyi, egyébként nem túl vagyonos nemesi társadalmat is, amelynek a város földesúrához való viszonya nem tért el a nem nemes lakosokétól. Birtokaik főként szőlőkől álltak, és a hegyközségekben – amint azt a hegyközségi articulusok bizonyítják¹⁹ – ugyanolyan joguk és kötelességük volt, mint a nem nemes szőlőbirtokosoknak. A foglalkozást tekintve sem különültek el a nemesek, megélhetésüket a föld és a szőlő biztosította, néhányan közülük tagjai voltak a keszthelyi halászcéhnek, de voltak már olyan kishemesek is, akik mesterseget tanultak. A 18. században a városi bírák közül a legtöbben mesteremberek voltak, és egyben a legvagyonosabb réteghez tartoztak, elsősorban nem az iparúzésből befolyt jövedelem, hanem szőlővagyonuk miatt. A szőlőhegyre települők között több idősebb házaspárt találunk, de iparosok, cselédek is kiköltöztek.²⁰

A kötetben közölt inventáriumok a 18. század végétől a 19. század közepéig tartó időszakból maradtak fenn. A 18. század végéről azonban csak a keszthelyi lakosok hagyatéki leltáraiban említik a szőlőhegyeket, ahol szőlők voltak, más egyéb ingó és ingatlan vagyontárgy mellett. Bizonyítják, hogy a keszthelyi lako-

¹⁶ Benda 2006: 449.

¹⁷ Benda 2002: 22–23.

¹⁸ Benda 2002: 34.

¹⁹ Égető Melinda: *Szőlőhegyi szabályzatok és hegyközségi törvények a 17–19. századból. Szőlőhegyek történetének forrásai I.* Budapest, 2001; Égető Melinda (szerk.): *Hegytörvények forrásközléseinek gyűjteménye (1470–1846).* Budapest, 2002.

²⁰ Benda 2002: 137.

sok vagyonának meghatározó részét képezték a szőlőbirtokok. Keszthelyi nemesek, iparosok (révész, halász, szűrszabó, szűcs, csizmadia, zsidó kereskedő, molnár, szíjgyártó) kezén voltak szőlők, a mezővárosi iparosok az év egészében nem tudták gyakorolni foglalkozásukat, nem tudtak csak abból megélni, más tevékenységgel, például szőlőműveléssel is kénytelenek voltak foglalkozni. A hagyatéki leltárak között találunk becsület, hagyatéki becsület, hagyatéki becsút és osztályt, árveréseket. A 19. század elejétől a század közepéig tartó időszakban keletkeztek olyan hagyatéki leltárak, amelyek már állandó szőlőhegyi lakókhöz köthetők.

A hegyközségek mellett Benda írt az uradalom falvainak úrbéres helyzetéről. A falvakat az úrbérrendezés eredményei alapján két csoportra osztotta. Az egyik csoportba azokat a községeket sorolta, amelyekben a telkes jobbágyok túlsúlya volt jellemző. A telekátlag fél telek körül volt, ami megfelel a megyei átlagnak. Ezek a községek: Alsószid, Egregy, Meszesgyörök, Rezi, Szántó, Vindornyaszőllős. A másik csoportba a közbirtokossági falvakat sorolta, valamint az új telepítésű Vállus falut. Ezekben a falvakban a zsellérnépesség és az alacsony telekátlag a jellemző. Kivételt képez Sármellék, ahol a telkes jobbágyok túlsúlyban vannak ugyan, de alacsony a telekátlag.

A falvakban is fontos szerepet játszott a szőlőművelés, Egregy, Szentandrás, Vállus és Vindornyafok kivételével minden falunak volt szőlőhegye, de a Keszthely környéki szőlőhegyeken megjelennek a lakók extraneusként is.

A hagyatéki anyag alapján Benda kétfajta családi gazdálkodási típust különböztet meg. Az egyik a szántóművelésre épülő „jobbágyparaszti” gazdaság, a másik a szőlőművelésre épülő „zselléri”. A szántóművelő gazdaságok 2–4 ökörrrel dolgoztak. Eszközkészletük a hagyatéki leltárak alapján rekonstruálható: eke, taliga, borona, az ökörszekérhez hosszúoldal, hosszú- és rövidlánc stb. A gabonafélék közül a rozs, a zab a leginkább jellemző, de jelentős még a kukorica. A hagyatéki leltárak alapján a szőlőre épülő zselléri gazdaságok használati eszközei is leírhatók, főként szőlőművelésre és bortermelésre alkalmas tárgyakat sorolnak fel. Mindkét típusú gazdaságban jelen vannak a kerti veteményezésre utaló eszközök, pl. káposztáshordó.

Benda ír a paraszti háztartások szerkezetéről is. A keszthelyi uradalomban a kiscsaládos modell terjedt el, mint általában a Balaton északnyugati részén, de pl. Reziben és Sármelléken a telkes jobbágyok körében a többcsaládos modell is előfordult.

A fentiekből talán kiderült, hogy a hagyatéki leltárak kutatása, közzététele milyen fontossággal bír egy adott korszak – esetünkben a 18–19. század – társadalmi, gazdasági, életmódbeli viszonyainak megismeréséhez. A hagyatéki leltárak alapján megrajzolhatók egy szűkebb régió, uradalom stb. anyagi kultúrájának és életmódjának jellemzői. Benda Gyula szinte teljesnek mondható, jól körülhatárolható, kompakt forrásanyagot tett közzé. Forrásközlési metódusa, kiváló jegyzetanyaga, bevezető tanulmánya nagy mértékben segíti a kötet használatát.